

Fiodor Michajlovič Dostojevskij

BIELE NOCI

EUROPA

Fiodor Michajlovič Dostojevskij

BIELE NOCI

edícia
PREMENA
zväzok 27

EUROPA

Fiodor M. Dostojevskij: Biele noci

Preklad © Ján Ferenčík, dedičia 2012

Návrh prebalu a grafická úprava © Martin Vrabec 2012 bee&honey
visual communication

Sadzba © Milan Beladič (www.beeandhoney.sk) 2012

Ako dvadsiaty siedmy zväzok edície Premena

vydalo © Vydavateľstvo Európa, s.r.o. 2012

www.vydavatelstvo-europa.sk

ISBN 978-80-89111-76-3

Fiodor M. Dostojevskij
1821 – 1881

Prvá noc

Bola čarovná noc, taká noc, milý čitateľ, aká môže byť azda len vtedy, keď sme mladí. Nebo bolo také hviezdnaté, také rozžiarené, že pri pohľade naň musel sa človek nevdojak spýtať sám seba: je vôbec možné, aby pod takým nebom žili všelijakí srdití a vrtošiví ľudia? To je tiež mladíčka, naozaj mladíčka otázka, milý čitateľ, ale daj Boh, aby sa ti často ozvala v duši!... Ak som hovoril o vrtošivých a všelijakých srditých mužoch, nemohol som si nespomenúť aj na svoje vlastné mravopočestné správanie po celý tento deň. Od samého rána ma začala trápiť akási podivuhodná clivota. Zrazu som mal pocit, že mňa, osamelého človeka, všetci opúšťajú, všetci sa ma zriekajú. Ostatne, každý má právo spýtať sa: a kto sú tí všetci? Pretože za celých osem rokov, čo žijem v Petrohrade, nevedel som nadviazať takmer ani jedinú známosť. Ale načo sú mne známosti? Ja aj tak poznám celý Petrohrad; a práve preto som mal pocit, že ma všetci opúšťajú, keď sa celý Petrohrad zdvihol a odcestoval na letovisko. Báľ som sa zostať sám a celé tri dni som sa túlal po meste v hlbokkej clivote, absolútne nechápajúc, čo sa so mnou deje. Či sa vyberiem na Nevský, či sa vyberiem do parku, či sa túlam po nábřeží – ani jedinej tváre z tých, ktoré som zvyčajne

vídal na tom istom mieste v tú istú hodinu po celý rok. Oni ma, pravdaže, nepoznajú, ale ja ich poznám. Veľmi dôverne ich poznám; takmer naspamäť ovládam ich tváre – kochám sa nimi, keď sú veselé, a strácam náladu, keď sa zamračia. Takmer som nadviazal priateľstvo s istým starým, ktorého stretávam každý boží deň v určitú hodinu na Fontanke. Tvár má serióznú, zamyslenú; jednoducho si niečo šepká pod nos a oháňa sa ľavou rukou, kým v pravej má dlhú hrčkovú paličku so zlatou rúčkou. Ešte aj on si ma všimol a prijíma ma ako súčasť svojho duševného života. Ak by sa stalo, že by som nebol v určitú hodinu na určitom mieste Fontanky, som presvedčený, že by mal pokazenú náladu. Preto sa niekedy takmer pozdravíme, najmä keď sme obidvaja v dobrej nálade. Onehdy, po tom, čo sme sa nevideli celé dva dni a na tretí deň sme sa stretli, sme už takmer zdvihli klobúky, ale našťastie sme sa zavčasu spamätali, spustili sme ruky a so sympatiami sme prešli jeden vedľa druhého. I s domami sa poznám. Keď kráčam po ulici, každý akoby vybehol predo mňa, zahľadel sa na mňa všetkými svojimi oblokmi a dobre že neprehovoril: „Pánboh daj zdravia; ako sa mávate? A ja som tiež, chvalabohu, zdravý a v máji mi pridajú ďalšie poschodie.“ Alebo: „Ako sa mávate? A ja idem zajtra do opravy.“ Alebo: „Len-len že som nezhorel a pri tom som sa naľakal“ atď. Mám medzi nimi obľúbencov, mám blízkych priateľov; jeden

z nich sa tohto leta mieni liečiť u architekta. Náročky budem k nemu chodiť každý deň, aby ho, božeuchovaj, dáko nedokaličili... Ale nikdy nezabudnem na príhodu s istým utešeným bledoružovým domčekom. Bol to taký chutnučký murovaný domček, tak prívetivo hľadel na mňa, tak pyšne pozeral na svojich nemotorných susedov, že mi vždy srdce plesalo, keď som šiel náhodou okolo. Zrazu minulý týždeň idem po ulici, pozriem na priateľa a počujem ho bedákať: „A mňa líčia na žltu!“ Lotri! Barbari! Nad ničím sa nezľutovali – ani nad stĺpmi, ani nad rímsami a môj priateľ ožltol ani kanárik. Len-len že mi žlč nepukla, keď som to videl, a dodnes som sa neopovážil stretnúť so svojim zmrzačeným chudáčikom, ktorého nalíčili farbou nebeskej ríše.

Teraz už vieš, milý čitateľ, ako sa poznám s celým Petrohradom.

Už som povedal, že ma celé tri dni trápil nepokoj, kým som sa dovtipil, čo je jeho príčinou. Na ulici som sa cítil mizerne (ten tu nie je, tamtoho niet, kde sa podel henten?) a doma som bol tiež celý nesvoj. Dva večery som si hlavu lámal: čo mi chýba v tomto mojom kúte? Prečo je v ňom tak otupno? A nechápavo som si obzeral zelené, začadené steny, povalu, ovešanú pavučinami, ktoré s veľkým úspechom pestuje Matriona, prezeral som všetok nábytok, skúmal každú stoličku – reku, či tu nie je chyba (lebo, ak mi

čo len jedna stolička stojí inak, ako včera, už som celý ne-svoj) – díval som sa na oblok, ale všetko nadarmo... vôbec sa mi neľavilo! Ba zmyslel som si dokonca zavolať Matríonu a na mieste som ju otcovsky vyhrešil za pavučinu a za neporiadnosť vôbec; ale ona sa na mňa iba začudovane poďívala a odišla bez jediného slova, a tak pavučina dodnes visí neporušená na svojom mieste. Až dnes ráno som sa napokon dovtípil, čo sa stalo. Ho-ho! Veď oni mi zvirgali na letovisko! Prepáčte to triviálne slovíčko, ale nemal som náladu na vznešený štýl... lebo všetko, čo malo v Petrohrade nohy, prest'ahovalo sa alebo s'ahovalo na letovisko; lebo každý ctihodný mužský solídneho zovňajšku, čo si najímal fiaker, zaraz sa mi pred očami zmenil na ctihodného otca rodiny, ktorý sa po každodennej úradnej práci vyberá naľahko do kruhu svojej rodiny, na letovisko; lebo každý okoloidúci mal už teraz celkom osobitný výzor, ktorý priam kričal na každého okoloidúceho: „Vážení, my sme tu len tak, mimochodom, o dve hodiny odídeme na letovisko.“ Ak sa otvoril oblok, na ktorý najprv zabubnovali jemnučké, ako cukor biele prstíky, a potom sa vytrčila hlávka peknučkej dievčiny, privolávajúcej roznášača črepníkových kvetov – hneď som si predstavoval, že tie kvety kupujú iba tak – totiž vôbec nie na to, aby sa kochali jarou a kvetmi v dusnom mestskom byte, ale že sa čoskoro pres'ahujú na letovisko a kvety odnesú so sebou. Ba čo viac,

vo svojom novom, osobitnom druhu objavov som už dosiahol taký úspech, že som vedel bezchybne, na prvý pohľad určiť, kto na akom letovisku býva. Obyvatelia Kamenného a Apatekárskeho ostrova alebo Peterhofskej cesty sa vyznačovali naučenou eleganciou manierov, šviháckymi letnými úbormi a krásnymi ekvipážami, na ktorých prišli do mesta. Obyvatelia Pargolova a vzdialenejších štvrtí na prvý pohľad vzbudzovali úctu svojou rozvážnosťou a solidnosťou; návštevníci Krestovského ostrova sa vyznačovali tým, že nič nemohlo skalit' ich veselý výzor. A či som stretol dlhý sprievod furmanov, lenivo kráčajúcich s opratami v rukách popri vozoch, naložených celými vrchmi všelijakého nábytku, stolov, stoličiek, divánov tureckých i netureckých a ostatným domácim haraburdím, na ktorom ešte navyše veľmi často trónila na samom vrcholci voza cintľavá kuchárka, chrániaca s' ťa oko v hlave panský majetok; či som hľadel na domácim náradím ťažko naložené člny, kĺzajúce sa po Neve alebo Fontanke k Čiernej rieke, alebo k ostrovom – vozy a člny sa v mojich očiach zdesaťnásobovali, zostonásobovali, zdalo sa mi, že všetko sa zdvihlo a rozbehlo, všetko sa s'ahovalo v celých karavánach na letovisko; zdalo sa mi, že nad celým Petrohradom visí hrozba premenit' sa na púšť, takže som napokon pocítil hanbu, krivdu a smútok; nemal som naskrze kde a prečo odísť na letovisko. Bol som ochotný odísť s každým vozom,

odcestovať s každým mužským ctihodného zovňajšku, čo si najímal fiaker; ale nikto z nich, celkom nik ma nepozval; akoby boli na mňa zabudli, akoby som im bol naozaj cudzí!

Chodil som mnoho a dlho, takže som už, podľa svojho zvyku, celkom zabudol, kde som, keď som sa zrazu ocitol pred mestským mýtom. V tej chvíli mi začalo byť veselo a vykročil som za rampu, kráčal som pomedzi osiate polia a lúky, necítil som ustatosť, ale celým svojím telom som cítil, že mi z duše padá akási ťarcha. Všetci okoloidúci pozerali na mňa tak prívetivo, dobreže sa mi fakticky neklaňali; všetci sa čomusi veľmi tešili, všetci do jedného fajčili cigary. I ja som sa tak tešil, ako nikdy doteraz. Akoby som sa zrazu ocitol v Itálii – tak veľmi ma ohromila príroda, mňa, polonemocného občana, čo sa takmer zadusil medzi mestskými múrmi.

Je čosi nevysvetliteľne dojímavé v našej petrohrskej prírode, keď s príchodom jari zrazu prejaví celú svoju moc, všetky sily, ktorými ju obdarilo nebo, pokryje sa zeleňou, vyparadí sa, vycifruje sa pestrými kvetmi... Akosi nevdojak mi pripomína tú cintľavú a chorľavú dievčinu, na ktorú hľadíte raz s ľútosťou, inokedy s akousi súcitnou láskou a niekedy si ju vôbec nevšimnete, ale ktorá zrazu, na okamih, akosi nenazdajky, nevysvetliteľne zázračne skrásnie a vy sa ohromený, očarený, nevdojak spytujete sám seba: aká sila donútila tie smutné, zádumčivé oči, aby

sa ligotali takým ohňom? Čo privolalo krv na tie bledé, pochudnuté líca? Čo pokrylo vášňou tie nežné črty tváre? Od čoho sa tak vlní tá hrud'?' Čo tak náhle vyvolalo silu, život a krásu na tvári úbohej dievčiny, prinútilo ju zažiarit' takým úsmevom, ožiť takým trblietavým, iskrivým smiechom? Dívate sa okolo seba, kohosi hľadáte, hlavou vám víria dohady... Ale okamih prejde a zajtra možno znova stretnete ten istý zádumčivý a roztržitý pohľad ako predtým, tú istú bledú tvár, tú istú pokoru a bojzlivosť pohybov, ba až ľútosť, ba až stopy akéhosi smútku a namrzenosti za chvíľkové vzplanutie... A je vám ľúto, že tak rýchlo, tak nenávratne zvädla krátkotrvajúca krása, že tak klamlivo a bezvýsledne sa zaskvela pred vami – je vám ľúto, že ste sa ani nemali kedy do nej zaľúbiť...

A predsa moja noc bola krajšia ako deň! Poviem vám, ako to bolo.

Do mesta som sa vrátil veľmi neskoro, odbilo už desať hodín, keď som sa blížil k svojmu bytu. Cesta ma viedla nábrežím kanála, na ktorom v túto hodinu nestretnes živej duše. Pravda, bývam vo veľmi vzdialenej časti mesta. Šiel som a spieval som si, lebo, keď som šťastný, vždy si niečo pospevujem pod nos ako každý šťastný človek, čo nemá priateľov, ani dobrých známych a ktorý sa vo chvíli radosti nemá s kým podeliť o svoju radosť. Zrazu sa mi prihodila tá najneočakávanejšia príhoda.

Bokom, opretá o zábradlie kanála, stála žena; lakt'ami sa podopierala o mriežku a zrejme veľmi sústredene hľadela na mútnu vodu v kanáli. Mala na sebe milučký žltý klobúček a koketnú čiernu pelerínku. „Je to dievča a istotne bruneta,“ pomyslel som si. Zdá sa, že nepočula moje kroky, lebo sa ani nepohla, keď som so zatajeným dychom a s mocne tlčúcim srdcom prešiel popri nej. „Čudné,“ pomyslel som si. „Akiste sa nad niečím veľmi zamyslela.“ A zrazu som zastal ako obarený. Zazdalo sa mi, že som počul tichý nárek. Áno, nemýlil som sa: dievčina plakala a o chvíľu sa ozvalo nové a nové zavzlykanie. Bože môj! Stislo mi srdce. K ženám som zvyčajne veľmi nesmelý, ale aká toto bola chvíľa!... Vrátil som sa, vykročil smerom k nej a istotne by som bol zvolal: „Milostivá slečna!“, keby som nebol vedel, že toto zvolanie sa už tisíc ráz vyslovilo vo všetkých ruských spoločenských románoch. To jediné ma zastavilo. Ale kým som hľadal vhodné slovo, dievčina sa prebrala, obzrela sa, rýchlo sa spamätala, potom sklonila hlavu a prekížla popri mne dolu nábrežím. Hneď som sa pobral za ňou, ale ona to zacítila, odbočila z nábrežia, prešla krížom cez ulicu a vykročila po chodníku. Neopovážil som sa prejsť na druhú stranu ulice. Srdce mi trepotalo ako lapenému vtáčaťu. Zrazu mi prišla na pomoc náhoda.

Na druhej strane chodníka, neďaleko mojej neznámej, zrazu sa zjavil vo fraku oblečený pán solídneho veku, ale

už menej solídnej chôdze. Šiel tackavo a opatrne sa opieral o múry. Dievčina kráčala ako strela, náhlivo a bojazlivo, ako sa pohybujú všetky dievčatá, keď nechcú, aby sa im v noci niekto ponúkal, že ich odprevadí domov a tackajúci sa pán by ju, pravdaže, nikdy nebol dohonil, keby mu môj osud nebol pošepkal, aby použil násilné prostriedky. Môj pán sa zrazu bez jediného slova rozbehol a hnal sa, čo mu len nohy stačili, utekal, usilujúc sa dobehnúť moju neznámu. Ona letela ako vietor, ale tackajúci sa pán ju dobiehal, dobehol, dievčina skríkla – a... ďakujem osudu za znamenitú hrčkavú paličku, ktorá sa tentoraz vyskytla v mojej pravej ruke. V okamihu som bol na druhej strane chodníka, v okamihu neznámy pán pochopil, o čo ide, uvedomil si nevyvrátiteľný argument, zmlkol, zanechal prenasledovanie a len keď sme už boli veľmi ďaleko, protestoval proti mne dosť energickými výrazmi. Ale jeho slová k nám už sotva doľahli.

„Podajte mi ruku,“ povedal som svojej neznámej, „a on sa viac neopováži nás obťažovať.“

Mlčky mi podala ruku, ešte sa chvejúcu od vzrušenia a ľaku. Ó, neznámy pán! Ako som ti blahorečil v túto chvíľu! Úchytkom som sa podíval na ňu: bola chutnučka a bruneta – uhádol som; na čiernych riasach sa jej ligotali slzičky od nedávneho zľaknutia, alebo predchádzajúceho žiaľu – neviem. Ale na perách už ihral úsmev. Ona tiež

ukradomky pozrela na mňa, zľahka očervenela a sklonila hlavu.

„Tak vidíte, prečo ste ma vtedy odohnali? Keby som bol s vami, nič by sa nebolo stalo...“

„Ale ja som vás nepoznala – myslela som, že aj vy...“

„A teraz ma vari poznáte?“

„Trocha. Napríklad – prečo sa chvejete?“

„Ó, uhádli ste na prvý raz!“ odpovedal som nadšený, že moje dievča je také múdre: to popri kráse nikdy nezaškodí. „Na prvý pohľad ste uhádli, s kým máte do činenia. Naozaj som k ženám nesmelý a, priznávam sa, že som vzrušený aspoň tak, ako ste vy boli pred chvíľou, keď vás naľakal ten pán... Som teraz akýsi preľaknutý. Akoby to bol sen, ale ani vo sne by som sa nebol nazdal, že sa raz budem zhovárať aspoň s dákou ženou.“

„Čože? Na-o-zaj?“

„Ak sa mi teraz chveje ruka, nuž od toho, že ju ešte nikdy nedržala taká prekrásna ručička, ako je vaša. Celkom som odvykol od žien; totiž nikdy som si na ne nezvykol; veď som sám... Ani neviem, ako sa s nimi treba zhovárať. Veru, ani teraz neviem, či som vám nepovedal dáku hlúposť. Povedzte mi to otvorene; ubezpečujem vás, že nie som urážlivý...“

„Ale nie, nie, naopak. A ak už chcete, aby som bola úprimná, nuž poviem vám, že ženám sa taká bojzlivosť

páči; a ak chcete vedieť ešte viac, nuž aj mne sa páči a ne-
odožením vás od seba až pred domom.“

„Dosiahnete toľko,“ začal som, dychčiac od nadšenia,
„že sa hneď prestanem báť, a vtedy – zbohom všetky moje
prostriedky!...“

„Prostriedky? Aké prostriedky, načo? No to je už
mrzké.“

„Prepáčte, už nebudem, to mi len tak ušlo; ale ako mô-
žete chcieť, aby som v takú chvíľu netúžil...“

„Po čom – zapáčiť sa?“

„No hej; ale buďte, preboha, buďte ku mne láskavá.
Uvážte, kto som! Veď mám už dvadsaťšesť rokov a nikdy
som nikoho nevidel. No ako môžem pekne hovoriť, obratne
a k veci? Budete vo výhode, ak všetko bude odhalené ako
na dlani... Nevieť čušať, keď vo mne hovorí srdce. Ale je
to napokon jedno... Či veríte, či nie – v mojom živote nebolo
ani jedinej ženy, nikdy, nikdy! Ani jedinej známosti! Iba roj-
čím každý deň, že napokon raz niekoho stretnem. Ach, keby
ste vedeli, koľko ráz som bol takto zaľúbený!...“

„Ako, a do koho?...“

„Nuž do nikoho, do ideálu, do tej, čo sa mi prisnila. Vo
svojich rojčeniach si vytváram celé romány. Ó, vy ma ne-
poznáte! Pravda, bez toho to nie je možné, stretol som zo
dve-tri ženy, ale aké sú to ženy? To sú všetko také gazdiné,
že... Ale aby ste sa trochu zasmiali, prezradím vám, že som

si niekoľko rás zaumienil osloviť len tak, jednoducho, na ulici dáku aristokratku, prirodzene, keď bude sama; osloviť ju, pravdaže, bojzhlivo, úctivo, náruživo; povedať jej, že hyniem v samote, aby ma neodháňala, že nemám iného prostriedku spoznať aspoň dáku ženu; presvedčiť ju, že je dokonca povinnosťou ženy neodmietnuť nesmelú prosbu takého nešťastného človeka, ako som ja. Že, napokon, všetko, čo od nej žiadam, je to, aby mi povedala dáke dve-tri bratské, súcitné slová, aby ma neodohnala pri prvom kroku, aby mi uverila na slovo, vypočula, čo budem hovoriť, zasmiala sa na mne, ak bude chcieť, povzbudila ma a povedala mi dve slová, iba dve slová, potom sa už so mnou nikdy viac nemusí stretnúť!... Ale vy sa smejete... Ostatne, preto to aj hovorím...”

„Nech vás to nemrzí; smejem sa tomu, že ste sám sebe nepriateľom a keby ste sa pokúsili, možno by sa vám to podarilo, aj keby sa vec odohrala na ulici; čím prostejšie, tým lepšie... Ani jedna dobrá žena, ak len nie je hlúpa, alebo v tej chvíli na niečo veľmi napajedená, neopováži sa odohnať vás bez tých dvoch slov, o ktoré tak bojzhlivo prosíte... Ale, čo to hovorím – pokladala by vás, prirodzene, za šialeného. Lebo ja súdim podľa seba. A sama veľmi mnoho viem o tom, ako ľudia žijú na svete!”

„Och, ďakujem vám,“ zvolal som. „Ani neviete, čo ste pre mňa práve urobili!“